

Васильєва В.А.

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, завідувач кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У ПРАВІ УКРАЇНИ

На сьогодні право, як об'єктивна реальність, тяжіє до все більш ускладнених системних форм свого упорядкування та підвищення самоорганізаційного потенціалу структурних компонентів даної реальності [1, с. 24]. Чи не найбільше саме організаційний потенціал права був втілений у Цивільному кодексі України 2003 року. Регулятивне право відходить від жорстких нормативіських засад, диктуючи окремому індивіду, що йому слід робити. Правова система скоріше орієнтує на встановлення рамок правової свободи індивідуума, орієнтуючи його на необхідність самовизначення та реалізації суспільних можливостей. Регулятивні норми набувають взаємоузгоджених форм, залишаючи великий простір для індивідуальної правової «ідеї». Яке співвідношення нормативних положень і правового простору? Суспільство визначає самотійно. В основі зворотнього зв'язку повинен бути покладений коефіцієнт аналізу ефективності правового регулювання, а також рівень правосвідомості суспільства, моральності, високої правової культури. Чим вищий рівень правового мислення, тим більший простір правової свободи. Прагнення врегулювати будь-яку поведінку індивідуумів - це як боротися з вітряками. Народження позитивної норми має відбуватися тільки після чіткого запиту суспільства.

Цікавим є те, що в основі рамок правової свободи покладені загально визнані засадничі принципи – справедливості, розумності, добросовісності. Проте, беззастережне їх дотримання звело б нанівець необхідність у суспільстві охоронного закону, що є частиною публічного права. М. М. Агарков писав, що приватно-правовий лад без елемента публічного права уявити не так вже й складно. Але чисто публічно правовий лад уявити значно важче [2, с. 37-39].

Індивідууми, будучи неідеальними субстанціями, навряд чи зможуть бездоганно підпорядковуватися правопорядку. Тому у структурі публічного права є ціла низка охоронних галузей, які покликані захи-

стити та відновити інтереси осіб – учасників суспільних відносин. Поруч із інструментарієм приватного права, який носить стимулюючий та компенсаційний характер, засоби охоронних галузей публічного права наділені правом застосування особливого наслідку порушення законних прав та інтересів учасників суспільних відносин. Таким засобом слугує конструкція юридичної відповідальності, яку слід розглядати як відповідальність перед суспільством за правопорушення – недотримання встановленого правопорядку. Юридична відповідальність – це особливий вид впливу на правопорушника – покарання. В чинному Кримінальному кодексі України мета покарання визначена в ч. 2 ст. 50, яка встановлює не тільки кару перед суспільством, але і виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Метою впливу на правопорушника у приватному праві є не стільки його покарання, а, в першу чергу, – відновлення порушеного права та компенсація за порушення. Тому належний захист суб'єктивних прав – це не тільки залучення ресурсу однієї галузі права, навіть якщо він і ефективний для потерпілого. А коли йдеться про запобігання правопорушенням та відповідальність перед суспільством, то без використання усього арсеналу правових засобів не обійтися. Отже, будь-яке порушене право вимагає залучення для свого захисту усієї системи правових засобів, незалежно від «місцезнаходження» такої норми.

Поділ права на галузі, який відбувся у радянську добу відіграв свою негативну роль як явище, яке спричинило «правовий сепаратизм». Якщо проаналізувати дослідження доби становлення галузевого поділу права, то усі вони рясніють авторськими концепціями розуміння галузі права, окресленням власного предмету та методу, які були визнані ключовими у констатації галузі права. Попри зазначене, кожна галузь була в стані пошуку власного інструментарію щодо захисту порушених прав, або, принаймі, про це зазначалося на сторінках наукових досліджень. Аналіз стану захисту суб'єктивних прав, перш за все, свідчить про те, що для порушеного права немає значення, який правовий інструмент буде для цього залучений, головним є відновлення порушеного права або ж, як мінімум, компенсація за порушене право. Не залишилась осторонь цих процесів і цивілістика, стверджуючи, що цивільне право містить у своїх положеннях весь необхідний інструментарій для захисту порушених прав громадян. Проте, як свідчить практика, порушеним суб'єктивним правом повинна опікуватися уся правова система, а не тільки окрема галузь.

На сучасному етапі розвитку стан правової системи дозволяє вести мову про охорону та захист корпоративних прав інструментарієм як приватного, так і публічного права. Взаємозв'язок порушення норм приватного і публічного права більш тісний, ніж це здається на перший по-

гляд. Тільки системний погляд на невідворотність настання негативних наслідків для порушника стимулює сторони до правомірної поведінки.

Особливу роль у забезпеченні охорони корпоративних прав слід відводити кримінальному законодавству України. Хоча, враховуючи те, що одним із пріоритетних завдань Кримінального кодексу України є охорона найважливіших суспільних відносин, які виникають у будьяких сферах, то з цього приводу доцільніше зазначати, що під кримінально-правову охорону підпадають не просто корпоративні права, а ті суспільні відносини, які виникають з приводу реалізації корпоративних прав.

Цій меті послугує низка статей Кримінального кодексу, які регламентують відповідні діяння, що посягають на суспільні відносини, які виникають з приводу реалізації корпоративних прав, як злочинні (ст. 205-1, ст. 206, ст. 206-2, ст. 218-1, ст. 219, ст. 222-1, ст. 223-1, ст. 223-2, ст. 232-1, ст. 232-2, ст. 356, ст. 364, ст. 364-1, ст. 366, ст. 367).

Усі злочини, які посягають на суспільні відносини, що виникають щодо реалізації корпоративних прав, умовно можна поділити на такі види:

1. Злочини, пов'язані з рейдерством корпоративних товариств (ст. 205-1, ст. 206, ст. 206-2);

2. Злочини, пов'язані з банкрутством корпоративних товариств (ст. 218-1, ст. 219);

3. Злочини, пов'язані з незаконним випуском, обліком та обігом цінних паперів (ст. 222-1, ст. 223-1, ст. 223-2);

4. Злочини, пов'язані з незаконним використанням чи приховуванням інсайдерської інформації (ст. 232-1, ст. 232-2);

5. Злочини, пов'язані з реалізацією повноважень при здійсненні господарської діяльності корпоративними товариствами (ст. 356, ст. 364, ст. 364-1, ст. 366, ст. 367);

6. Інші злочини, пов'язані з діяльністю корпоративних товариств (ст. 358, ст. 365-1).

Кримінальна відповідальність за вищезазначеними статтями – це не тільки кара перед суспільством. Ці норми виконують превентивну роль при реалізації корпоративних відносин. Карне порушення спричиняє негативні наслідки і у приватній сфері володільців корпоративних прав, - чи йдеться про протиправне захоплення майна підприємства, чи порушення у сфері обігу цінних паперів, чи укладення фіктивних правочинів, тощо. І, навпаки, порушення у приватно-правовій сфері, як правило, вимагають швидкого реагування шляхом залучення норм публічних галузей.

Вищезазначені юридичні факти є такими у різних сферах суспільних відносин і виступають підставами відповідальності як у публічній, так і у приватній сфері права. Право зобов'язане зберігати баланс відповідальності перед суспільством та своєю спрямованістю на захист

суб'єктивного права. Тільки своєчасність, системність та невідворотність відповідальності за правопорушення вправі претендувати на сприйняття суспільством адекватності стану правового регулювання.

1. Хірсін А. В. *Методологія обґрунтування права: від класики до сучасності*. К., 2013.
2. Агарков М. М. *Ценность частного права*. М. Правоведение, 1992. № 2.

Васильєва В. В.

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
Лабораторії корпоративного права НДІ
приватного права та підприємництва імені
акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Частиною 2 ст. 81 ЦК України передбачено поділ юридичних осіб на юридичні особи публічного та юридичних осіб приватного права. Критерієм, який при цьому застосовано законодавцем для такого поділу, є порядок створення юридичної особи. Якщо вона створюється в добровільному порядку шляхом заснування її особами на підставі домовленості між собою, то вона вважається юридичною особою приватного права. Якщо ж вона створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, то це юридична особа публічного права.

У той час як кваліфікація юридичних осіб, заснованих фізичними чи юридичними особами приватного права, як юридичних осіб приватного права, є безсумнівною, то статус юридичних осіб, створених державою, не завжди є однозначним.

ЦК України серед юридичних осіб публічного права називає:

- державні підприємства, навчальні заклади, створені державою (ч.2 ст.167 ЦК України);
- навчальні заклади, створені АРК (ч.2 ст. 168 ЦК України);
- комунальні підприємства, спільні комунальні підприємства, заклади, створені територіальними громадами (ч. 2 ст.169 ЦК України).

Господарський кодекс України у частині класифікації господарських організацій (підприємств) не закріплює формальний поділ на юридичних осіб публічного права та юридичних осіб приватного права.

За ознаками, притаманними юридичній особі публічного права, до останніх можна віднести казенні підприємства (ст. 76 ГК України), ко-